

ПРАВО НА УТРИМАННЯ ОДНОГО ІЗ ПОДРУЖЖЯ

Доповідач: Сінянська А., студентка групи Ю-85, СумДУ

Науковий керівник: Горева Є.Ю., викладач кафедри права

Сім'я — це мала соціальна група, заснована на шлюбі та кровній спорідненості. Члени сім'ї об'єднані емоційними зв'язками, спільністю побуту, моральною відповідальністю, взаємодопомогою. Сімейні взаємини є офіційними за формою та неофіційними за змістом. Фундаментом кожної сім'ї є подружжя. Тому стабільність у сім'ї обумовлена рівнем взаємної турботи обох із подружжя, які мають підтримувати одне одного: сприяти тому, щоб кожен з подружжя отримав відповідну освіту, набув кваліфікацію, успішно просувався по роботі тощо.

Відповідно до сімейного законодавства дружина та чоловік повинні матеріально підтримувати один одного. Цей обов'язок не залежить від віку, стану здоров'я, матеріального благополуччя. Майнові права та обов'язки щодо надання взаємної підтримки виникають у подружжя з моменту реєстрації шлюбу та існують протягом усього часу перебування в шлюбі [1, с.189].

За нормальних сімейних стосунків подружжя добровільно піклується один про одного і проблем щодо утримання не існує. Як справедливо зазначалося в літературі, обов'язок щодо надання матеріальної допомоги одним із подружжя виникає як моральний - з часу укладання шлюбу, і одночасно як юридичний - з моменту, коли з'являються необхідні для цього підстави.

У разі, якщо один із подружжя відмовляється або ухиляється від свого обов'язку щодо утримання іншого з подружжя, який потребує матеріальної допомоги, останній має право звернутися з вимогою про стягнення аліментів у судовому порядку.

Загальні підстави стягнення аліментів на утримання одного з подружжя. Вимоги одного з подружжя щодо стягнення аліментів можуть бути задоволені судом за наявності наступних умов:

1) Подружжя перебуває в зареєстрованому шлюбі. Шлюб має бути зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Державна реєстрація шлюбу засвідчується Свідоцтвом про шлюб. Не вважаються подружжям і особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

2) Один з подружжя потребує допомоги, є непрацездатним за віком чи станом здоров'я [2, с.236].

Непрацездатним вважається той з подружжя, який досяг пенсійного віку за старістю (чоловіки - 60 років, жінки - 55 років) або є інвалідом I, II чи III груп.

Особи, які отримали право на пенсію раніше зазначеного віку (наприклад, за вислугою років, у зв'язку з зайнятістю на шкідливих чи важких роботах тощо), права на аліменти до досягнення загального пенсійного віку не набувають.

До числа непрацездатних традиційно відносили інвалідів I, II та III груп. Після тривалих наукових дискусій у юридичній літературі та виходячи із судової практики інваліди III групи також визнані законодавцем непрацездатними.

Суперечливість позицій щодо визнання чи невизнання інвалідів III групи непрацездатними була обумовлена відсутністю єдиної позиції фахівців щодо тлумачення понять «юридична непрацездатність» і «фактична непрацездатність».

Настання юридичної непрацездатності законодавець пов'язував з:

- а) інвалідністю;
- б) пенсійним віком, що обумовлював відсутність у особи обов'язку працювати.

Фактична непрацездатність пов'язана із станом здоров'я і полягає у відсутності у особи реальної можливості працювати.

Звичайно, що поняття юридичної і фактичної непрацездатності в кожному конкретному випадку не завжди співпадають за змістом. На сьогодні відомі факти, коли відповідальні державні службовці, яким була встановлена II група інвалідності, сумлінно виконували свої посадові обов'язки. Що ж стосується інвалідів III групи, то у них зберігається досить високий рівень працездатності, чим і обумовлені поширення в юридичній літературі думки, що право

на аліменти ці особи набувають лише в тому разі, коли не мають можливості забезпечити прожиття своєю працею [3, с.32].

Право на утримання виникає лише у разі юридичної непрацездатності. Законодавець прямо не заперечує можливості виникнення аліментних зобов'язань у разі тимчасової втрати працездатності. З огляду на складність процедури стягнення, на одержання одним з подружжя соціальної допомоги в розмірі втраченого заробітку тимчасово надавати непрацездатним особам (скажімо, у разі захворювання на запалення легень, при переломах тощо) право на аліменти недоцільно, оскільки фактичне надання такої допомоги матиме місце після одужання і поновлення працездатності.

Щодо часу, коли настала інвалідність, він правового значення не має. Один із подружжя міг укласти шлюб, будучи інвалідом або стати інвалідом, перебуваючи у шлюбі.

Не є підставою для відмови в задоволенні позову про стягнення аліментів той факт, що подружжя проживають окремо. Поки в передбаченому порядку шлюб не визнано недійсним чи нерозірваним, він вважається таким, що існує, і один з подружжя має право на утримання.

3) Подружжя-позивач потребує матеріальної допомоги [4, с.95].

У статті 75 Сімейного кодексу законодавець уперше конкретно визначив поняття «особа, що потребує матеріальної допомоги». Це - той із подружжя, кому заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують прожиткового мінімуму, встановленого законом.

При вирішенні питання щодо нужденності одного з подружжя суд має враховувати доходи кожного з подружжя, не обмежуючись при цьому лише констатацією факту наявності в подружжя-відповідача значних доходів чи навпаки - незначних доходів подружжя-позивача. Наявність у того з подружжя, який є непрацездатним, майна сама по собі не може бути підставою позбавлення його права на аліменти, звичайно, окрім випадків, коли це майно постійно приносить дохід (наприклад, йому на праві власності належать дві квартири, одна з яких здається в найом). Не може бути визнано нужденним подружжя, який, незважаючи на незначну пенсію, має великий грошовий вклад в ощадкасі, отримав в спадщину нерухомість, транспортні засоби тощо.

4) Подружжя-відповідач має можливість таку матеріальну допомогу надати.

При визначенні матеріальних можливостей подружжя-відповідача береться до уваги його сімейне становище, наявність утриманців, яких він згідно з чинним законодавством зобов'язаний утримувати (непрацездатні батьки, діти, інші особи), характер і розмір доходів.

Аліменти, присуджуються одному із подружжя у частці від заробітку (доходу) другого з подружжя або у твердій грошовій сумі. Утримання може надаватися у натуральній або грошовій формах за згодою другого з подружжя. За рішенням суду аліменти присуджуються одному із подружжя, як правило, у грошовій формі, починаючи від дня подання позовної заяви. Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя (дітей, батьків, інших осіб), затверджується Кабінетом Міністрів України [1, с.191].

Якщо утримання надається у вигляді грошової суми, вона повинна сплачуватися щомісячно. Водночас за взаємною згодою аліменти можуть бути сплачені наперед. Це стосується, перш за все, тих випадків, коли платник аліментів виїжджає на постійне місце проживання в державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги. Розмір аліментів у такому разі визначається за домовленістю, а при виникненні спору - за рішенням суду.

Чинне законодавство одночасно передбачає, що зобов'язання подружжя щодо матеріальної допомоги один одному можуть бути оформлені нотаріально посвідченою угодою. Така угода може бути оформлена як складова частина шлюбного контракту або як самостійний договір [5, с.79].

У разі зміни матеріального чи сімейного становища одного із подружжя, кожен із подружжя має право звернутися до суду з позовом про зменшення (чи відповідно збільшення) розміру аліментів, які стягуються.

Спеціальні підстави для стягнення аліментів на утримання одного з подружжя.

1) Стягнення аліментів на утримання того з подружжя, який доглядає малолітню дитину. Право на утримання має також дружина від чоловіка під час вагітності. Таке ж право надано дружині, з якою

проживає дитина віком до трьох років, а якщо дитина має вади фізичного чи психічного розвитку - до досягнення дитиною шести років.

Стягнення аліментів з чоловіка не залежить від того, чи працює дружина в цей час та яке її матеріальне становище, а пов'язане лише з двома умовами: дружина має проживати з малолітньою дитиною; чоловік повинен мати можливість надавати дружині матеріальну допомогу.

2) Утримання того з подружжя, з яким проживає дитина-інвалід.

Якщо один із подружжя, в тому числі працездатна особа, проживає з дитиною-інвалідом, яка не може обходитися без постійного стороннього догляду, і опікується нею, він має право на утримання незалежно від свого матеріального становища за умови, що другий з подружжя може надавати таку матеріальну допомогу [6, с.88].

У цьому випадку право на утримання не обумовлено непрацездатністю або нужденністю позивача. Воно не обмежено в часі.

На практиці, як правило, той із подружжя, хто доглядає дитину-інваліда, не працює або працює неповний робочий час, що не може не позначитися на його матеріальному становищі та можливості отримання доходів.

Розмір аліментів тому з подружжя, з яким проживає дитина-інвалід, визначається за рішенням суду або у частці від заробітку (доходу) другого з подружжя, або у твердій сумі без врахування можливості одержання аліментів від батьків, повнолітніх дочки або сина.

3) Утримання осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

У Сімейному кодексі України з'явився зовсім новий інститут, який передбачає право на утримання чоловіка та дружини, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах без реєстрації шлюбу.

Умовами набуття утримання є :

а) проживання однією сім'єю, тобто особи мають проживати спільно та бути пов'язаними спільним побутом;

б) проживання однією сім'єю протягом тривалого часу. Законодавець не дає прямої відповіді на питання, що необхідно розуміти під поняттям «тривалий час». Зрозуміло, що це поняття є оціночним, і суд у кожній конкретній справі має обґрунтовувати своє рішення щодо тривалості спільного проживання;

в) непрацездатність позивача настала саме під час спільного проживання;

г) позивач потребує матеріальної допомоги;

д) відповідач за своїм матеріальним становищем має можливість таку допомогу надавати [1, с.193].

Ідея законодавця зрозуміла: він намагається надати певні гарантії і матеріально підтримати тих осіб, які створюють по суті сім'ю, але в силу певних обставин не бажають (або не мають можливості) зареєструвати належним чином свої сімейні відносини.

Наведені новели вимагають досить обережного ставлення до них на практиці, оскільки якщо питання щодо аліментування таких осіб не буде погоджено сторонами добровільно, то доказовою базою для суду стануть, перш за все, показання свідків, що не може не обумовити появу безпідставних позовів, судову тяганину та виникнення спорів, які важко розв'язати.

Література

1. Гопанчук В.С. Сімейне право України: підруч. / В.С. Гопанчук. - К.: Істина, 2002. - 299 с.

2.Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. / З.В. Ромовська. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. — 528 с.

3.Мазур О. С. Сімейне право України : навч. посіб. / О.С. Мазур. — К.: Ун-т «Україна», 2005. — 115 с.

4. Баранова Л.М. Сімейне право України: підруч. / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 263 с.

5. Антошкіна В. Договірне регулювання відносин з надання утримання між подружжям (колишнім подружжям)// Право України. – 2004. – №11

6. Сімейний кодекс України. / ВВР., 2002. - N 21-22. - С. 135.